

**Беловол Валерія Василівна**

**Київський національний університет технології та дизайну (м.Київ)  
Наукова керівниця – проф. Юферева Олена Володимирівна**

## **ПОСТКОЛОНІАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ**

Постколоніальні дослідження зародилися у другій половині ХХ століття завдяки роботам Е. Саїда. Поштовхом до розвитку постколоніальної методології були художні тексти, з яких розпочинає свій аналіз основоположник теорії. Його аналіз імперіалізму та орієнталізму став вагомою парадигмою, що сприяла переосмисленню взаємовідношення Заходу й Сходу не тільки в літературній площині, але й у політичній, соціальній, економічній. Постколоніальна методологія є дотичною до переосмислення української літератури та літератури. Отже, мета роботи полягає у визначенні провідних спрямувань сучасних постколоніальних досліджень в українському літературознавстві.

У сучасній постколоніальній парадигмі постало чимало концептів та конструктів, що стали ефективними інструментами аналізу впливу метрополій та особливостей колонізаційної політики. Наприклад, концепт «орієнтальної мовчанки» Е. Саїда здобуває розвиток у роботі Г. Ч. Співак, яка запропонувала термін «subaltern», розширивши його з етнонаціонального до різних видів соціальної інакшості. Поставивши у своїй статті запитання: «Чи може субальтерн говорити?», дослідниця обстоює висновок, що його ключовою ознакою і є мовчання «меншої» групи (Spivak, 1988). Замість її голосу звучить домінантна група, яка продукує для іншого його ідентичність, потреби, місце у суспільстві.

Є. Томпсон пояснює, що «постколоніальна теорія ґрунтується на припущенні, що тексти, поряд із іншими своїми функціями, є інструментом імперської влади», тому «художня література захищає цю владу за допомогою символічних систем і таких тлумачень Інших, які возвеличують і прославляють Центр» (Томпсон, 2008). У роки незалежності українські дослідники докладали зусиль до виявлення ознак та впливів російського колоніалізму. Література є одним з вагомих джерел виявлення технік «іншування» (М. Рябчук) українського в межах російської колоніальної політики.

Уперше в українському літературознавстві методику постколоніальних досліджень на матеріалі сучасної літератури застосовує М. Павлишин. У статті «Козаки в Ямайці: постколоніальні риси в сучасній українській культурі» він розрізняє поняття «антиколоніальний» і «постколоніальний». Структури антиколоніалізму в культурі він розглядає як такі, що становлять «відлуння та віддзеркалення їхніх колоніальних попередників», тоді як постколоніальне для нього є «наслідком розмаскування й розмонтовування структур культурного колоніалізму і, рівночасно, їхнього продуктивного перевикористання» (Павлишин, 1997).

Серед українських літературознавців на постколоніальних студіях сучасного письменництва зосередилися Т. Гундорова, О. Гнатюк, Т. Гребенюк, Н. Монахова, М. Шкандрій, О. Юрчук. Постколоніальне прочитання дозволяє виявити, як літературні твори відображають колоніальне минуле та його наслідки. Українські науковці аналізують, як письменники втілюють літературні прийоми для вираження національної ідентичності та боротьби за культурну автономію. Вони також досліджують, як постколоніальні теми впливають на стилістичні та жанрові особливості творів. Постколоніальні підходи дозволяють виявити приховані сенси та символіку, які виникають у контексті національної пам'яті та культурної травми.

Т. Гундорова присвячує дослідження постколоніальним аспектам української літератури в історичному та культурному контекстах. Дослідниця аналізує, як українські письменники використовують постколоніальні мотиви у своїх творах для критики колоніальних наративів та вивчення складних питань ідентичності та влади, а також звертається до питання про те, як літературні твори можуть сприяти формуванню нових наративів, що виходять за межі колоніального дискурсу (Гундорова, 2014).

Особливий акцент дослідники роблять на зв'язку постколоніального дискурсу та постмодерністських стратегій. Зокрема, О. Юрчук зазначає: «Український постмодерний постколоніалізм орієнтований на деконструкцію колоніального минулого шляхом деміфологізації історичних і національних стереотипів, а також ревізії текстів, постатей і подій минулого, які позначені

різновекторними формами імперського впливу» (Юрчук, 2013). О. Гнатюк застосовує постколоніальну методологію для дослідження творчості Ю. Андруховича, зокрема, використанні сатири та іронії для критики колоніальних наративів та вивчення складних питань національної ідентичності (Гнатюк, 1996). Різнобічність постколоніальних візій презентована у збірці наукових праць «Постколоніалізм. Генерації. Культура», де представлені студії української літератури різних періодів (Постколоніалізм, 2014).

Українські науковці, використовуючи постколоніальну методологію, прагнуть показати важливість переосмислення колоніального минулого та його впливу на сучасну культуру. Вони наголошують на необхідності збереження національної пам'яті та культурної спадщини, а також на важливості критичного осмислення історичних подій для формування нової національної ідентичності.

Постколоніальні дослідження допомагають глибше зрозуміти складні процеси національного відродження та культурної трансформації. Дослідження українських науковців у цій галузі сприяють формуванню нового літературознавчого дискурсу, розумінню складних процесів, пов'язаних з колоніалізмом та його наслідками.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнатюк, О. (1996). Авантюрний роман і повалення ідолів. У Ю. Андрухович, *Рекреації. Романи* (с. 9–26). Київ: Видавництво «Час».
2. Гундорова, Т. (2014). Пост-орієнталізм, іміграційний романс і нові можливості постколоніальних студій у Східній Європі. *Historians.in.ua*. <http://historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/>
3. Гундорова, Т., & Матусяк, А. (ред.). (2014). *Постколоніалізм. Генерації. Культура*. Київ: Лаурус.
4. Павлишин, М. (1997). Козаки з Ямайки: постколоніальні риси в сучасній українській культурі. У М. Павлишин, *Канон та іконостас: Літературно-критичні статті* (с. 223–237). Київ: Час.
5. Томпсон, Е. М. (2008). *Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм* (М. Корчинська, пер.). Київ: Основи. <http://litopys.org.ua/thompson/tom.htm>
6. Юрчук, О. (2013). *У тіні імперії: Українська література у світлі постколоніальної теорії*. Київ: Академія.
7. Spivak, G. C. (1988). Can the Subaltern Speak. *Marxism and the Interpretation of Culture*, 71–104.